

ELK TALENT TELT

Elk jaar opnieuw gaan zo'n 3,7 miljoen kinderen, jongeren en volwassenen de schoolbanken in om zichzelf, samen met hun leraar of docent, gericht verder te ontwikkelen. 'Elk talent telt' is een uitnodiging voor ontwikkeling: iedere leerling, scholier of student is welkom in het onderwijs. Het onderwijs – van basisscholen tot universiteiten – is het aan de maatschappij verplicht om mensen te helpen het maximale uit zichzelf te halen. Om dit waar te maken, moeten de volgende uitgangspunten hun weerslag krijgen in het onderwijs:

- A. Elke leerling ontwikkelt zich aan de hand van het eigen potentieel.**
- B. Een leerling volgt de eigen ontwikkeling aan de hand van objectieve criteria.**
- C. Een leerling merkt in het onderwijs aan alles dat leren een groot goed is.**
- D. Het onderwijs past zich aan de leerling aan, niet andersom.**
- E. Het succes van onderwijs is het succes van de leerling op de lange termijn.**

A. Elke leerling ontwikkelt zich aan de hand van het eigen potentieel.

Het is prachtig wanneer een leerling met een zeer bijzondere aanleg excelleert op intellectueel, sportief, kunstzinnig of ander vlak. Echter, onderwijs is er behalve voor dát speciale talent, ook voor de talenten van alle leerlingen. Alle leerlingen hebben recht op onderwijs dat hen helpt in interactie met de leraar hun eigen ontwikkelingspotentieel optimaal te benutten. Daar is tijd, aandacht en een zekere mate van kleinschaligheid voor nodig. Bovenal vraagt het inzicht. Inzicht in het potentieel van de leerling, inzicht in diens duurzame ontwikkeling en inzicht in zijn fouten en successen binnen het leerproces. De leraar moet niet alleen de kennis en vaardigheden hebben om inzicht in het potentieel van de leerling te verkrijgen, maar ook in staat zijn dit inzicht over te brengen op de leerling, zeker bij de wat oudere leerling. De twee belangrijkste partners in het leren, de leerling en diens leraar, moeten beiden een actueel beeld hebben van de ontwikkelmogelijkheden en geboekte voortgang. Dat is een continu proces, want leerlingen veranderen, docenten veranderen en de samenleving verandert.

Het zelfvertrouwen, de inzet én de prestaties van leerling worden in belangrijke mate bepaald door de verwachtingen die de leraar van hun heeft. Onderwijs is pas goed als het op het scherpst van de snede verwachtingen aan een leerling stelt en als die over het algemeen uitkomen. De combinatie van hoge verwachtingen, wederzijdse toewijding en ondersteuning geeft leerlingen de vleugels om te excelleren. Passend hoge verwachtingen staan helaas op gespannen voet met de huidige onderwijspraktijk. Voor de resultaten van een school – en dus de bekostiging en/of het inspectieoordeel – is het voordelig een leerling een lager niveau te laten volgen waar de slagingskans groot is, in plaats van de leerling uit te dagen met een hoger niveau. Hoge verwachtingen verhouden zich ook slecht tot het slechts formuleren van algemene kwantitatieve beleidsdoelstellingen in termen van het percentage behaalde startkwalificaties of het aantal hoogopgeleiden.

B. Een leerling volgt de eigen ontwikkeling aan de hand van objectieve criteria.

Kijken naar het ontwikkelingspotentieel betekent bereikbare doelen stellen. Een ontwikkelingslijn, met duidelijke mijlpalen die gebaseerd zijn op onafhankelijke criteria, geeft hiervoor aanknopingspunten. Tegen deze achtergrond bestaan onderwijsachterstanden in wezen niet: de enige achterstand die voor een leerling telt is die op het eigen ontwikkelingspotentieel.

Kijken naar individueel ontwikkelingspotentieel betekent ook dat er een bescheiden rol is weggelegd voor groepsgemiddelden als maatstaf voor individuele prestaties. Bijna dagelijks richt ons onderwijssysteem persoonlijke schade aan bij vele kinderen die niet op het gemiddelde zitten. Sommigen krijgen telkens weer de boodschap dat ze onder het gemiddelde zitten, zonder dat ze iets aangereikt krijgen waarmee ze verder kunnen. Anderen worden aan hun lot overgelaten omdat ze ruim boven het gemiddelde zitten.

Een hanteerbare structuur van kwalificaties in doorlopende leerlijnen met drempelniveaus, in plaats van het huidige stelsel van opleidingen met eindtermen, geeft betere mogelijkheden om aan te sluiten bij de ontwikkelingsmogelijkheden van leerlingen. Zo'n kwalificatiestructuur beschrijft de verschillende niveaus binnen een opleidingsdomein waaraan objectieve prestatiecriteria zijn verbonden. Het behalen van een drempelniveau in de doorlopende leerlijn kan getoetst kunnen worden aan de hand deze criteria. Het behalen van zo'n erkende toets heeft dan een civiel effect: funderende opleidingen kunnen bepalen welke drempels leiden tot een diploma en vervolgonderwijs kan instroomniveaus definiëren. Zo'n kwalificatiestructuur biedt leerlingen, leraren en instellingen ruimte om de wijze waarop de kwalificaties worden verworven naar eigen inzicht in te richten. In de domeinen van rekenen/wiskunde en taal zijn al stappen gezet die navolging verdienen (zie kader).

De kwaliteit van instellingen kan worden gerelateerd aan de mate waarin zij er in slagen leerlingen voortgang te laten boeken binnen de doorlopende leerlijnen. Leerlingen kunnen, zodra zij dat kunnen, ook zelf hun voortgang bijhouden en behaalde kwalificaties in een dossier vastleggen. Met dit dossier kunnen leerlingen objectief aantonen wat zij kunnen. Voor de volgende onderwijsinstelling geeft een dergelijk dossier –net als een diploma– een garantie voor de kennis en vaardigheden van de leerling. Ook wanneer de leerling vanuit werk opnieuw terugkeert naar het onderwijs.

Uit de praktijk

Sinds het verschijnen van het rapport over doorlopende leerlijnen van de expertgroep taal en rekenen in 2008 zijn er van het primair tot en met het hoger onderwijs stappen gezet om referentieniveaus voor het taal- en rekenonderwijs in te voeren. In de komende jaren zullen de referentiekaders vertaald worden in toetsen bij de doorlopende leerlijnen voor het hele onderwijssysteem.

Ook het Europees Referentiekader voor de talen (ERK) sluit aan bij de ambitie om de behaalde resultaten per leerling zichtbaar te maken en middels erkende examens vast te leggen. Veel leraren moderne vreemde talen zijn nu al bezig om het ERK in hun programma een plaats te geven.

C. Elke leerling merkt in het onderwijs aan alles dat leren een groot goed is.

Talent is het begin. Daarna is het hard werken. leerlingen worden aangemoedigd door het enthousiasme dat zij zien op hun onderwijsinstelling. In alles moet de onderwijsinstelling uitstralen dat het belangrijkste is te leren om jezelf te ontwikkelen en het beste uit jezelf te halen. Uit alles blijkt dat leraren hieraan veel waarde hechten. Leraren houden hun eigen vak bij, zodat zij de nieuwste kennis kunnen toepassen op het leerproces. Iedere leraar reflecteert op het eigen kunnen en bespreekt in intervisie met directe collega's de

uitdagingen van het lesgeven. Constructieve feedback geven leraren niet alleen aan leerlingen, maar ontvangen zij ook zelf. Kortom, de leraar leidt niet alleen op voor een leven lang leren, maar is het levende bewijs van een leven lang leren.

Bovenstaand is alleen mogelijk wanneer onderwijsinstellingen (ongeacht de omvang) de samenwerking tussen leraren organiseren en zelf professioneel geleid worden. Leerlingen hebben recht op excellente leraren. De onderwijsinstelling moet er op gericht zijn leraren tot excellentie te stimuleren, door feedback van collega's en van leidinggevenden te borgen.

D. Het onderwijs past zich aan de leerling aan, niet andersom.

De potentie van het individu komt alleen tot ontwikkeling in instellingen die inspelen op de diversiteit van leerlingen. Diversiteit tussen leerlingen wordt ondermeer veroorzaakt door hun leerstijlen en belangstellingen, maar ook door milieu, cultuur en gender. Het onderwijs moet beter anticiperen op die verschillen tussen leerlingen en haar onderwijsaanbod daar op afstemmen. Erkenning van verschil maakt de weg vrij voor individuele leertrajecten die meer recht doen aan de talenten van leerlingen. Soms hebben leerlingen voor een specifiek vak zo veel meer talent dan voor de andere dat zij dat vak op een hoger niveau zouden kunnen afsluiten. In sommige gevallen biedt het onderwijs de mogelijkheid om te specialiseren en een bepaald talent verder uit te bouwen. Dit is helaas niet vanzelfsprekend. Onderwijsprogramma's die differentiëren in niveau en tempo, komen nog te weinig voor. Soms doordat het onderwijssysteem –al dan niet verankerd in wetgeving– dit blokkeert, soms doordat scholen zelf niet die flexibiliteit in hun organisatie hebben en soms doordat leraren niet de vakinhoudelijke en vakdidactische kennis en vaardigheden hebben om een dergelijk gedifferentieerd onderwijsprogramma te ontwerpen.

Blokkades kun je pas opheffen wanneer de grenzen worden opgezocht. Onderwijsinstellingen kunnen met behulp van de kwalificatiestructuur de grenzen opzoeken van de regelruimte die zij hebben gekregen. Een leerling die in zijn leerweg niveaus wil doorbreken, hoort nooit gehinderd te worden. Vervolgopleidingen zullen hun aannamekwalificaties dan moeten aanpassen aan deze meer genuanceerde kwalificatiestructuur van de aanleverende onderwijsinstelling. Hierdoor zal een leerling zijn talenten beter kunnen projecteren op zijn toekomst.

Uit de praktijk

Het Cosmicus Montessori Lyceum (CML) heeft veel leerlingen met een taalachterstand. Hoewel ze voor het vak Nederlands vmbo-t niveau hebben, kunnen ze andere vakken op havo- of zelfs vwo-niveau aan. Het CML biedt hen de mogelijkheid om bovenop het reguliere programma drie uur per week extra een vak te volgen. Sommige leerlingen kiezen bijvoorbeeld voor extra wiskunde. Zij werken vooruit, nemen deel aan de wiskundekring van de Vrije Universiteit of doen zelfs mee aan (de voorrondes van) de Wiskunde Jeugdolympiade. De visie van de school is om leerlingen te laten excelleren in de vakken waar ze goed in zijn en te steunen waar ze niet zo sterk in zijn. Door de succeservaringen krijgen ze meer zelfvertrouwen.

E. Het succes van onderwijs is het succes van de leerling op de lange termijn.

Het benutten van het ontwikkelingspotentieel van de leerling, hetzij in het onderwijs of op stage of werk, is een doorlopend proces.

Een doorgaande talentontwikkeling gaat voor de leerling gepaard met een steeds beter verankerd besef van eigen kunnen en mogelijkheden van de leerling. Hoewel in ons gesegmenteerde onderwijssysteem in principe opleidingen zo op elkaar aansluiten dat er sprake is van een doorlopende leerloopbaan, is de praktijk vaak dat overgangen het proces danig verstoren.

Dit wil niet zeggen dat er geen sprake mag zijn van barrières. Integendeel, constructieve barrières zijn juist goed voor leerlingen. Het markeert de overgang naar een nieuwe fase en prikkelt hen tot het aanspreken en verder ontwikkelen van hun talenten. Onderwijs moet zich inzetten voor het slechten van de destructieve barrières. Het belangrijkste middel hiervoor is 'zwaluwstaarten' tussen de onderwijsniveaus.

Dit 'zwaluwstaarten' is eigenlijk niets anders dan een consequente warme overdracht, die het laatste jaar van de ene opleiding verbindt met het eerste jaar van het vervolgonderwijs of werk. Een kwalificatiestructuur biedt goede aanknopingspunten om de overgang van instelling naar instelling inhoudelijk af te stemmen. Destructieve barrières kunnen worden geslecht door uitwisseling op het niveau van leraar-leraar of leraar-studiebegeleider. De leraar bereidt de leerling voor op de nieuwe onderwijsinstelling. Zowel de 'leverende' als de 'ontvangende' leraar moet zich verantwoordelijk voelen om bij de overgang rekening te houden met zaken als de verschillen in de onderwijsleeromgeving, de didactische aanpak en het abstractieniveau van de leerstof. En de 'leverende' en 'ontvangende' studiebegeleiders zouden zich verantwoordelijk moeten voelen voor goed verlopende studieloopbaanprocessen. Leraren zijn doorslaggevend in het slagen van doorlopende leerlijnen en studieloopbaanbegeleiders voor doorlopende leerloopbanen. Ondersteuning vanuit de onderwijsorganisatie is hierbij van belang. Het aangaan van samenwerking met het oog op doorlopende leerlijnen en studieloopbanen vergt ontschotting en vervlechting. Dit is niet eenvoudig, maar op de plekken waar het gebeurt, kunnen docenten van aanpalende onderwijsinstellingen met elkaar overleggen, afstemmen, en van plaats verwisselen. Onderwijs- en toetsprogramma's, roosters en talent intake procedures kunnen deels in elkaar worden geschoven. Deze aanpak kan alleen zonder de huidige verkokering. Dat begint al op de lerarenopleiding waar leraren zo vroeg mogelijk leren dat schooloverstijgende samenwerking van belang is voor talentontwikkeling. Voor onderwijsinstellingen betekent dit dat zij hun criteria voor rendement en doorstroming óók ontlenen aan het studiesucces van de leerlingen in het vervolgonderwijs of in het werk.

Uit de praktijk

Achttien instellingen in het hoger onderwijs experimenteren met studiekeuzegesprekken 'voor de poort'. Leerlingen uit het voortgezet onderwijs worden uitgenodigd voor een gesprek met een studieloopbaanbegeleider uit het hoger onderwijs om te praten over de keuze voor een bepaalde opleiding. Het draait om de vraag: Is er een goede match tussen leerling en opleiding? Een interessante toepassing is die waarin het studiekeuzegesprek al in havo4 start, wordt vervolgd in eindexamenjaar en wordt voortgezet in het eerste jaar van het hbo. De studiebegeleiders van het vo en hbo werken hierbij samen.

Uit de praktijk

Diswis helpt leerlingen in het voortgezet onderwijs een beter beeld te krijgen van wiskunde in het hoger onderwijs. Diswis bestaat uit een lessenserie discrete wiskunde van 40 studielastuur, waarbij wiskundestudenten uit het ho lesgeven aan leerlingen in de bovenbouw vwo. In de schooljaren 2007-2008 en 2008-2009 zijn meer dan 30 scholen bezocht door wiskundestudenten. In 2008 is Diswis beloond met de Sigmaprijs.